

УДК 336.71 ТАРАСЕНКО І.О., МОСКАЛЕНКО А. А.

Київський національний університет технологій та дизайну

## ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ВСУЧАСНИХ УМОВАХ

**Мета.** Обґрунтування теоретичних основ фінансово-економічної безпеки банківської діяльності; розгляд чинників, від яких залежить безпека банківських установ; вдосконалення вимог щодо оцінки стану безпеки банківської системи і формування стратегії розвитку національної економіки; систематизація показників, які характеризують рівень фінансової безпеки банку.

**Методика.** Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні та прикладні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері фінансів, фінансового менеджменту в банках, а також економічної і фінансової безпеки.

**Результати.** На основі проведеного дослідження розкрито основний зміст поняття фінансово-економічної безпеки банку. Класифіковано загрози та їх наслідки фінансово-економічній безпеці банку. Розглянуто основні показники надійності банківських установ.

**Наукова новизна.** Визначення сутності поняття «фінансово-економічна безпека банку» як динамічної характеристики системи елементів, взаємодія яких дозволяє забезпечувати його стійкий розвиток і гарантувати захист фінансової діяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз.

**Практична значимість.** Реалізація основних можливостей забезпечення фінансово-економічної безпеки банку.

**Ключові слова:** фінансова безпека, економічна безпека, внутрішні загрози, зовнішні загрози, індикатори фінансової безпеки.

**Вступ.** Проблема забезпечення та зміцнення фінансово-економічної безпеки банківської системи не породжена сьогоденням і має корені у минулому, є доволі складною та потребує вирішення. Притаманна вона банківським системам усіх країн та набула загальнонаціонального значення і для України, що значною мірою зумовлено специфікою розвитку вітчизняних банків, зокрема нетривалим періодом їхньої діяльності і відповідно незначними обсягами власного капіталу порівняно з розвиненими країнами, а також необхідністю працювати в умовах підвищеного ризику, що пов'язано з економічною та політичною нестабільністю у державі. Саме тому ефективне управління і забезпечення власної економічної безпеки, у тому числі банківської системи, має бути обов'язком та важливим стратегічним завданням для України.

**Постановка завдання.** Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішити такі завдання: дослідити сутність і значення фінансової безпеки діяльності банків; проаналізувати загрози фінансовій безпеці банків і виявити фактори, що їх зумовлюють; проаналізувати систему показників стану безпеки банків і доповнити її групою превентивних індикаторів фінансової небезпеки банків.

**Результати дослідження.** Вивченням проблеми забезпечення економічної безпеки займалося багато вітчизняних учених, серед яких: А.І. Захаров, В.І. Мунтіян, М.І. Камлик, Т.Т. Ковальчук, О.А. Кириченко та ін. Розгляду проблем фінансової безпеки, як найважливішої складової економічної безпеки, присвятили свої праці: А.І. Барановський, М.М. Ермошенко, І.А. Бланк, А.С. Баришників та ін. Питання, пов'язані із забезпеченням фінансово-економічної безпеки банків, розглядали: А.І. Хитрін, А.А. Беспалько, К.Р. Тагирбеков, М.І. Зубок, В.Ф. Гапоненко та ін. Зарубіжні вчені також займалися дослідженням проблеми фінансової безпеки банків, серед них можна виділити: А. Паттокса, Л. Хоффмана та П. Швейзера.

Незважаючи на широкий науковий інтерес і актуальність зазначеної проблеми, питання фінансово-економічної безпеки банків вимагають подальшого вивчення. Для того, щоб детально розглянути поняття фінансової та економічної безпеки банку, на основі аналізу наукової фахової літератури було систематизовано існуючі підходи до визначення їх сутності (табл. 1).

Таблиця 1

### Наукові підходи до визначення сутності фінансово-економічної безпеки банку

Автор, джерело	Особливості визначення поняття
1	2
<b>Фінансова безпека банку</b>	
Барановський О.І. [1]	- це сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна і перешкодити досягненням банком статутних цілей
Єпіфанов А. О. [2, с.78]	- це стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку
Євченко Н. Г. та Криклій О. А. [3]	- це такий фінансовий стан, який характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, забезпечує ефективний розвиток банку в поточному та наступних періодах
Хитрін О. І. [4]	- це динамічний стан, при якому банк юридично і технічно здатний виконувати і реально виконує властиві йому функції та забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз
Побережний С.М. [5 с,32]	- це здатність протистояти деструктивним змінам на фінансовому ринку і забезпечити виживання банківського бізнесу в конкурентній боротьбі

Продовж. табл. 1

1	2
<b>Економічна безпека банку</b>	
Зачосова Н. В. [6]	- це такий стан його функціональних можливостей, що здатний забезпечити збереження існуючих активів установи від ймовірних та наявних небезпек і загроз й сприяти залученню нових фінансових і матеріальних надходжень від різних видів діяльності банку (кредитних, депозитних, валютних, розрахунково-касових операцій, операцій з цінними паперами)
Гриценко [7]	- це такий її стан, коли фінансова стабільність чи репутація не може бути підірвана цілеспрямованими діями певної групи осіб і організацій або фінансовою ситуацією, що складається всередині чи зовні банківської системи
М.М. Єрмошенко [8]	- це стан збалансованості і стійкості банківської установи до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації локальних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток банківської діяльності та економічної складової в цілому
Зубок М.І. [9]	- це стан, за яким забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності банку, гарантований захист його фінансових і матеріальних ресурсів, здатність адекватного і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації
Албанін Л.И [10]	- це сукупність умов та факторів, які забезпечують незалежність банківської діяльності, її стабільність, стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення

Дані табл. 1 свідчать, що науковці пов'язують фінансову безпеку з різними явищами: деякі з фінансовою стабільністю та стійкістю, деякі — зі ступенем ефективності фінансово-економічної діяльності, інші — з захищеністю інтересів громадян, а також з рівнем стійкості до внутрішніх і зовнішніх ризиків. Отже, дослідники приділяють увагу, в першу чергу, правовим і організаційним аспектам забезпечення фінансово-економічної безпеки. В той же час, проблеми ліквідності, прибутковості, своєчасного повернення кредитів, управління банківськими ризиками вивчені недостатньо.

За результатами проведених досліджень зроблено висновок, що фінансово-економічна безпека банку — це комплексне поняття, що характеризує здатність банківської установи ідентифікувати, попереджувати та протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам шляхом створення та забезпечення ефективного функціонування системи управління фінансово-економічною безпекою.

В основі забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської діяльності повинна лежати певна концепція, яка включає мету, завдання та принципи діяльності. Метою цієї системи є мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічній діяльності банку, у тому числі — його фінансовим, матеріальним, інформаційними та кадровим ресурсам.

Під загрозами безпеці банку розуміються потенційно можливі або реальні дії зловмисників чи конкурентів, здатних завдати банку матеріальної або моральної шкоди, що виявляються як сукупність факторів і умов, які створюють небезпеку для нормального функціонування банку відповідно до його завдань і інтересів[11]. В табл. 2 наведено систематизацію внутрішніх та зовнішніх загроз системі безпеки банківської діяльності.

Основними заходами щодо запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам є посилення державного регулювання банківської сфери, запровадження нових методів і технологій обробки та аналізу інформації для оцінки і забезпечення фінансової безпеки окремого банку, а також належний рівень фінансового контролю як за фінансовими ресурсами та здійсненими операціями, так і за діями самого персоналу банку. Такі заходи повинні бути розроблені із мінімальними витратами ресурсів та часу для досягнення бажаного результату [12].

Таблиця 2

**Загрози фінансово-економічній безпеці банку та їх наслідки**  
(систематизовано автором за даними [11])

Загрози та їх наслідки			
Внутрішні загрози		Зовнішні загрози	
вид загрози	наслідки	вид загрози	наслідки
Неефективна кредитна політика банку	- зниження якості кредитного портфеля; - підвищення суми обов'язкових кредитів; - зниження конкурентоспроможності	Недосконалість банківського законодавства	- зміна умов ліцензування та мінливість нормативно-правових актів; - завищенні міжнародні норми; - залежність від політичних факторів
Низька якість управління активами і пасивами банку	- зниження рівня ліквідності; - підвищення рівня ризикових активів; - незбалансованість активів за строками	Низький рівень інвестиційної активності	- відсутність інвестиційно-привабливих проєктів на внутрішньому ринку; - неспроможність банку залучати інвестиції через неефективну діяльність
Некомпетентність вищого керівництва	- низький рівень стратегічного планування; - приймання неефективних управлінських рішень	Недобросовісна конкуренція	- різке зниження депозитних кредитних ставок з боку нестабільних установ; - компрометація з боку партнерів; - штучне банкрутство підприємств
Некомпетентність персоналу банку	- розголошення конфіденційної інформації; - послаблення конкурентних позицій	Високий рівень недовіри до банків	- недовіра з боку вкладників та кредиторів; - банкрутство банків; - погіршення репутації банків

Для своєчасного виявлення існуючих і потенційних недоліків у сфері забезпечення комплексної фінансової безпеки банків необхідно визначити їй відповідні індикатори та провадити постійний моніторинг з метою розробки та реалізації необхідних заходів.

Надійність, а відтак, і фінансова безпека комерційного банку, може визначатися з використанням в аналітичній роботі таких показників, як:

- частка проблемних кредитів у обсязі чистих активів банку, яка свідчить про якість його кредитного портфеля, а також ризикованість кредитної політики;
- співвідношення високоліквідних коштів і поточних пасивів банку, яке показує ступінь його захищеності від ризику відкликання коштів в один момент усіма клієнтами;
- співвідношення власних і залучених коштів, що характеризує рівень надійності банку в довгостроковій перспективі, слугуючи оцінкою його спроможності покрити власними коштами обсяг зобов'язань перед клієнтами;
- частка високоліквідних коштів у обсязі чистих активів банку, значення якої допомагає оцінити середньостроковий рівень ліквідності;
- рентабельність чистих активів.

Серед індикаторів фінансової безпеки комерційних банків важливе місце повинно відводитись показнику частки кредитної заборгованості населення у загальному обсязі кредитної заборгованості.

Важливе місце в системі фінансової безпеки банківських клієнтів посідає розмір позичкового відсотка, оскільки він дозволяє з'ясувати, чи буде рентабельною реалізація проекту, на здійснення якого береться кредит, тобто чи окупляться витрати. У свою чергу коефіцієнт покриття відсотків, що характеризується відношенням чистого прибутку до суми виплачених відсотків, свідчить про рівень безпеки кредитної діяльності комерційних банків.

Дуже виразним індикатором фінансової безпеки системи комерційних банків є частка залучених коштів громадян у загальному обсязі залучених коштів. Безумовно, індикаторами фінансового стану, а відтак — і безпеки банківської системи, є рівень прибутковості статутних капіталів комерційних банків і їх чистих активів [13].

В оцінці ефективності роботи й успішності банку показовими є такі індикатори: по-перше, відношення прибутку до середньорічного капіталу (мінімальні очікування акціонерів за показником доходності бізнесу з урахуванням середньострокових витрат розвитку) і, по-друге, відношення прибутку до середньорічних активів (ефективність використання банком клієнтських коштів). Саме ці критерії є індикаторами ефективності банку з урахуванням ризиків.

Для більш глибокого аналізу сильних і слабких сторін банків використовуються більш конкретні показники: середні активи у розрахунку на одного співробітника (свідчить про ефективність завантаження персоналу), операційний прибуток на одного співробітника (ефективність роботи персоналу), внутрішня вартість банківських послуг, коефіцієнт ефективності використання залучених коштів тощо. Індикатором може слугувати і обсяг активів, що припадає на одного співробітника банку.

Невиконання нормативів є індикатором потенційної загрози втрати ліквідності та платоспроможності банків.

На дотримання правил, вимог і нормативів, встановлюваних органами державного нагляду, орієнтується, насамперед, внутрішньобанківський контроль. Контроль за діяльністю банку проводиться банківськими менеджерами відповідно до їх функціональних обов'язків, а також внутрішніми та зовнішніми аудиторами. Основне призначення внутрішньобанківського контролю – своєчасне виявлення негативних тенденцій і недоліків у діяльності банку для розробки заходів щодо їх усунення. Таким чином, контроль не тільки логічно завершує процес управління банком, але й дає імпульс новим управлінським рішенням.

Отже, забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської установи — це складний, безперервний і багатосторонній процес. Менеджери банку повинні розглядати безпеку як один з найважливіших напрямів їх управлінської діяльності. Для побудови ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою банку необхідно залучати різних фахівців: не лише економістів, але і математиків, програмістів, психологів, аналітиків. Слід безперервно модернізувати інструментарій управління і не відставати від розвитку сучасних інформаційних технологій. Власники банку повинні розуміти, що краще запобігати кризовим ситуаціям, і не заощаджувати гроші на забезпечення фінансово-економічної безпеки, ніж потім збільшувати витрати, ліквідовуючи наслідки кризової ситуації.

**Висновки.** В сучасних умовах розвитку банківської системи особливо актуальним стає завдання оцінки її фінансово-економічної безпеки і розробки сукупності критеріїв та показників, які давали б якісну й кількісну характеристику її рівня. До основних показників аналізу економічної безпеки банківської системи необхідно віднести індикатори, що стосуються організації грошового обігу, сфери платежів і розрахунків, кредитування, ефективності розвитку банківського сектора, присутності іноземного капіталу, а також показники, що характеризують дотримання кредитними організаціями державного законодавства та нормативів тощо. Від адекватної оцінки сучасного рівня банківської безпеки багато в чому залежить повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, попередження й запобігання наявним та потенційним загрозам у банківській системі, а відтак — національній економіці і соціальній сфері України.

#### Список використаних літератури

1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 1. – С. 7-26.
2. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
3. Євченко О. А. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 25. – С. 45-52.

4. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків / О.І. Хитрін // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 118 – 124.
5. Побережний С. М. Фінансова безпека банківської діяльності : навч. посібн. / С. М. Побережний. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с.
6. Зачосова Н. В. Кадровий менеджмент у системі економічної та фінансової безпеки комерційного банку / Н. В. Зачосова // Сучасна економіка. – 2011. – Вип. 5. – С.14-25.
7. Гриценко В. Г. Економічна безпека банківської системи України / В. Г. Гриценко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 27-28.
8. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2012. – 309 с.
9. Зубок М. Організаційно-правові основи безпеки банківської діяльності в Україні / М.Зубок, Л.Ніколаєва. – К.: Істина, 2009. – С. 55-58
10. Албанин Л. И. Экономическая безопасность: угрозы и их отражение / Л. И. Албанин // Вопросы экономики. – 2009. – № 2. – С. 47-48.
11. Борець М. А. Економічна сутність та підходи до визначення поняття "фінансова безпека банку" / М. А. Борець // Управління розвитком. – 2014. – №2. – С. 151-154.
12. Савчук А. В. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / А. В. Савчук // Фінансовий та управлінський облік. – 2014. – № 3. – С. 306-307.
13. Спроба оцінити надійність // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 35-38.

## ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

ТАРАСЕНКО И.А., МОСКАЛЕНКО А. А.

*Киевский национальный университет технологий и дизайна*

**Цель.** Обоснование теоретических основ финансово-экономической безопасности банковской деятельности; рассмотрение факторов, от которых зависит безопасность банковских учреждений; усовершенствование требований связанных с оценкой состояния безопасности банковской системы и формирования стратегии развития национальной экономики; систематизация показателей, которые характеризуют уровень финансовой безопасности банка.

**Методика.** Теоретическую основу исследования составляют фундаментальные и прикладные разработки отечественных и зарубежных ученых в области финансов, финансового менеджмента в банках, а также экономической и финансовой безопасности.

**Результаты.** На основе проведенного исследования раскрыто основное содержание финансово-экономической безопасности банка. Классифицированы угрозы и их последствия финансово-экономической безопасности банку. Рассмотрены основные показатели надежности банковского учреждения.

**Научная новизна.** Определения сущности понятия "финансово-экономическая безопасность банка" как динамической характеристики системы элементов, взаимодействие которых позволяет обеспечивать его устойчивое развитие и гарантировать защиту финансовой деятельности от внутренних и внешних угроз.

**Практическая значимость.** Реализация основных возможностей обеспечения финансово-экономической безопасности банка. Ключевые слова: финансовая безопасность, экономическая безопасность, внутренние угрозы, внешние угрозы, индикаторы финансовой безопасности.

**Ключевые слова:** *Финансовая безопасность, экономическая безопасность, внутренние угрозы, внешние угрозы, показатели финансовой безопасности.*

## PROBLEMS OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY BANK ESTABLISHMENTS IN CURRENT CONDITIONS

TARASENKO I., MOSKALENKO A.

*Kyiv National University of Technologies and Design*

**Purpose.** Justification of the theoretical foundations of the financial and economic security of banking activities; consideration of factors that affect the safety of the banking institutions; improvement requirements associated to safety assessment of the banking system and the formation of the development strategy of the national economy; systematization of indicators that characterize level of financial security of the bank..

**Methodology.** The theoretical basis of the research are fundamental and applied studies of domestic and foreign scholars in the field of finance, financial management in banks, and economic and financial security.

**Results.** On the basis of the study revealed the main content of the financial and economic security of the bank. Classified threat and consequences of the financial and economic security bank. The main indicators of the reliability of the institution.

**Scientific novelty.** Definitions essence of "financial and economic security of the bank" as the dynamic characteristics of the system components, the interaction of which enables it to ensure sustainable development and guarantee the protection of the financial activities of internal and external threats.

**The practical value.** Implementation of core capabilities to ensure financial and economic security of the bank.

**Keywords:** *financial security, economic security, internal threats, external threats, indicators of financial security.*